УДК 639.
М.С.ГУНЧАК, О.Р. ПРОЦІВ
УкрНДІгірліс
Кафедра управління проектами ЛРІДУ НАДУ при Президентові України

ВІДНОШЕННЯ СУСПІЛЬСТВА В ГАЛИЧИНІ ДО ХИЖАКІВ ЗА ЧАСІВ АВСТРО – УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ І ПОЛЬЩІ.

В цій статті висвітлюється питання щодо відношення до хижаків в Галичині за часів Австро-Угорської імперії і Польщі.

Ключові слова: хижаки, благородна дичина, статути, закони, мисливство.

В давні часи за життя первісних людей, коли їх поживою була рослинна і тваринна їжа, вони мусіли вести боротьбу за своє існування і не усвідомлювали які тварини для них корисні, а які шкідливі. Основним їх завданням було добувати тих тварин, м'ясом яких вони харчувалися і з яких можна було виготовити одяг. Практично, майже до кінця Х століття полювання проводилося для життєвої необхідності – для добування їжі та одягу. Кожен хто міг, полював де хотів і як хотів.

З початком зародження феодального ладу почали встановлюватися порядки мисливства за якими привілеї полювання мали вищі світські і духовні особи на своїй землі, а селяни які не мали землі, близько не підпускалися зі знаряддями полювання до мисливських угідь. За недотримання мисливських законів встановлювалися суворі покарання, навіть смертна кара. Ці закони діяли майже до середньовіччя. [1].

В середні віки мисливство почало набувати норм права, яке регламентувало мисливські порядки. У Галичині право полювання регламентувалося Статутами Великого Литовського князівства від 1529, 1566 та 1588 р.р. Порушення правил полювання жорстоко каралося, але вже у Статуті від 1566р. був зроблений суттєвий виняток - відсутність беззаперечної вказівки про смертну кару. Стрілець, який незаконно вполював дичину передавався на розгляд влади. Останнім Литовським статутом від 1588 р. смертну кару за браконьєрство, було відмінено і штрафи зменшені майже у двічі [3].

Починаючи з 1775 р. у Галичині було відмінено феодальну монополію на землю і законом який вийшов у цьому ж році, нікому не дозволялося полювати на копитних і пернату дичину на чужій землі, без письмової згоди її власника. Тільки власникам землі дозволялося полювати цілий рік, а всім іншим було визначено термін полювання – після дня святого Бартоломея (24 серпня) до 1 березня. Слід зауважити, що в цей період суттєвого зменшилася чисельність дичини і були змушені встановлювати кількість добування тієї чи іншої дичини і було окреслено ціну кожної мисливської тварини.

У законодавчі рамки мисливство почало входити у XVIII столітті тобто в період зародження капіталізму та індустріалізації. В цей період суттєво почала зменшуватися чисельність мисливських тварин, хоча на початку XVIII століття законодавство було направлене тільки на охорону сільськогосподарських угідь від заподіяння шкоди мисливськими тваринами, а про охорону мисливських тварин тоді ще не йшлося. Вже у половині XVIII століття в зв'язку із інтенсивним втручанням людини у природу – вирубування лісів, меліорація, дорожне і промислове будівництво, ріст чисельності населення, розвиток тваринництва та , чисельність дичини почала зменшуватися і тому почали задумуватися про охорону дичини, спочатку окремих видів дичини і в першу чергу – зубра, лося, соболя, бобра [3, 4].

Реформа 1848 р. та відповідні законодавчі акти повністю узаконили приватну власність на землю, в тому числі на лісову отже пройшло присвоєння природних багатств громадського користування на дичину, рибу і всіх корисностей лісів. В зв'язку з цим необхідно було законодавчо закріпити право на мисливство. Першим мисливським законом Австро – Угорської імперії, що був прийнятий у 1875р. надавалося значне право мисливцям в їх інтересах, тобто сприяли збільшенню популяцій мисливських тварин, встановлювати терміни в які було заборонено відстрілювати мисливських тварин, використовувати капкани, сильця і тодішні методи полювання. Забов'язувалося всіх хижаків відстрілювати незважаючи на пору року, і це був обов'язок кожного мисливця, дозволялося також полювати на хижаків за допомогою капканів, але застережувалася впроваджувати охоронний час коли заборонялося полювати на ведмедів, рисів, куниць, норок, орлів [3].

В результаті дії цього закону чисельність мисливських тварин в Галичині збільшилася суттєво і через масові звернення селян про завдані їм збитки дикими тваринами Галицький сейм був змушений звернутися до уряду про внесення нового мисливського закону. Відзначалося, що основною причиною внесення змін до мисливського закону є те, що в ньому немає статті про відшкодування збитків селянам, великі кошти йдуть на знищення хижаків хоча їх залишилася ще велика кількість. Однією з причин є те, що на одному мисливському господарстві хижаки відстрілювалися, а на

другому ні, тому вони переходили туди де їх не переслідували тому Комісія також зверталася до влади, щоб вона енергійніше застосовувала норми мисливського законодавства щодо знищення диких кабанів, а також щоб обов'язок набуття посвідчення мисливця був безумовно повсюдно виконуваними [4].

Про кількість добутої благородної дичини і знищення хижаків за 1876 і 1877 н. свідчать дані радника лісів Г. Лейтнера (звіт Галицького намісництва) таблиця 1.

Таблиця 1 **Зі звіту про добуту дичину у Галичині в 1876 і 1877 р.**

Види тварин	кількість	
	1876 р.	1877 р.
Благородна дичина		
Олень	55	17
Лань	22	8
Сарна	51	-
Козуля	2621	2759
Кабан	77	734
Заєць - русак	44174	43051
Глухар	40	54
Тетерук	501	622
Рябчик	201	1773
Куріпка	115	8792
Фазан	1189	100
Перепілка	27914	31452
Вальдшнеп	3210	5875
Дика гуска	386	248
Дикі качки	9482	10200
Бекаси	12421	7744
Шкідлива дичина		
Ведмідь	37	22
Вовк	167	112
Рись	5	4
Лисиця	4447	4511
Куниця (лісова і камяна)	333	437
Тхір	451	490
Борсук	293	367
Видра	111	164
Орли	215	215
Пугачі	95	115
Яструби	4085	3407
Сови, ворони	760	810

Як видно з приведених у табл. 1 даних в період 1876 – 1877р. знищувалася значна кількість шкідливих тварин і птахів, що свідчить про їх високу чисельність і про інтенсивну боротьбу з ними.

Вже у 1897р. був прийнятий новий мисливський закон, який вступив в силу з березня 1898р. відрізнявся від закону 1875р. тим, що у ньому вже були статті про відшкодування збитків завданих дичиною сільському населенню

У 1902р. у Галицькому сеймі з'явилася пропозиція товариства мисливців щодо змін у закон 1897р. з мотивацією, що збільшилася чисельність дичини, поліпшилися справи щодо знищення хижаків та компенсування за нанесені збитки дичиною, зменшилося число скарг про нанесення шкоди дикими кабанами, збільшився відстріл диких кабанів. Прийнятий закон 1907р. Галицьким сеймом не був схвалений монархом і проект повторно повернувся до сейму для послідуючого обговорення [5].

Закон прийнятий і підписаний цісарем Австро – Угорської імперії за згодою Галицького сейму від 1897р. практично діяв в Галичині до грудня 1927р., хоча у 1918р. вже була утворена друга Річ Посполита. Відповідно цього закону щодо хижаків чітко зазначалося, що хижаки приносять шкоду і дозволялося на них полювати кожному мисливцю і встановлювався контроль, щоб під виглядом відстрілу хижаків не відстрілювалися благородні мисливські тварини. Дозвіл на відстріл і контроль за відстрілюванням здійснювали державні органи влади. Відповідно до законів, що стосувалися державних лісів були наступні визначення: [6]

«Хижаки повинні винищуватися без огляду на час. Для їх винищення дозволялося застосовувати різні способи і знаряддя, але лише особам, які мають право на полювання». До хижаків були віднесені: ведмідь, борсук, вовк, лисиця, рись, дикий кіт, видра, куниця, тхір і горностай.

Лісову охорону державним розпорядженням забов'язувалось знищувати хижаків, а мисливці заохочувались для цієї справи. Кожен лісник, або єгер був забов'язаний представити на протязі року

одну пару вух та ніс вовка, одну пару вух лисиці, або дві пари вух тхорячих чи кунячих. За невиконання цього розпорядження передбачався штраф 6 злотих. Для звільнення від штрафу потрібно було доказати, що на даній території лісника чи єгеря немає хижаків. Орендарі малого полювання за кожні зароблені 10 злотих за полювання повинні були представити лісовій управі вовчий, або лисячий ніс з вухами. Мисливцям за добування вовка хворого на сказ виплачувалося – 50 злотих, за стару вовчицю – 36 злотих, старого вовка – 25 злотих, молодого вовка – 18 злотих, а за вовченя – 10 злотих. Ці суми для виплати за знищення хижаків йшли з грошей за мисливські квитки, дозволів на зброю та сплати штрафів за браконьєрство.

Чисельність благородної дичини до першої Світової війни була досить високою, а хижаки повністю знищувалися. Після війни 1914 – 1915р.р. чисельність мисливської благородної дичини суттєво знизалася, а хижаків стало надто багато. В час війни тільки на Сколівщині Львівської області Російськими та Австрійськими військами в господарстві площею 70 тис. га. було знищено 3000 оленів і 1 тисяча козуль. Після відходу росіян з лінії фронту за добування дичини взялися Сколівські селяни. Починаючи з 1920р. поступово почалося відновлення дичини завдяки людській праці. На площі мисливських угідь Сколівщини в 70 тис. га. до охорони було залучено 78 осіб з річним фондом заробітної плати 105 тис. злотих. За відшкодовування збитків сільському господарству оплачувалося 15,0 тис. злотих, на підгодівлю і сіль – 8,0 тис. злотих, на утримання мисливських будинків, мисливських стежок та другі видатки – 8,0 тис. злотих. За добування хижаків відповідно то тогочасного законодавства 1927р. платила держава (скарб): за вовка – 90 злотих, рись – 60 злотих, дикого кота – 25 злотих, лисицю – 20 злотих, за свійського собаку чи кота – 4 злотих. В зв'язку з різким зменшенням популяції ведмедів після Першої світової війни ограничувалося його добування, ведмедицю з малими до двох років не можна було здобувати від травня до листопада. У Східних Карпатах у 1927р. нараховувалося всього 170 голів ведмедів [6].

У журналі Ловець (Lowiec) за 1932р. була надрукована інформація в якій писалося: «Коли у 1915р. Московська армія почала відступ і через Карпати здійснювали перехід австрійські і німецькі війська можете тільки уявити який вигляд мали тоді Карпати. Як розказували мисливці, що тільки десь не десь можна було почути рик одного оленя ніби священика в церкві бо багато оленів повтікало з гір, а ще більше їх загинуло від куль армійців, браконьєрів, або були знищені вовками бо в цьому часі появилася велика кількість вовків. Нарікання на браконьєрів політичні катаклізми банди менш суттєво, бо вовки завдають значно більше шкоди. Треба також відзначити, що коли вибухнула війна у 1914р. практично вся лісова охорона при мобілізації була відсторонена від своїх обов'язків по охороні лісу, а «не благодійних» відправляли до Сибіру, тому не було кому охороняти дичину, а головним чином винищувати вовків. Всі капкани, які москалі знаходили, конфісковували, було спалено в горах багато колиб, лісництв, криївок. При такій ситуації вовки починаючи з 1914р. множилися і множаться до тепер.»

Незважаючи на те, що починаючи з 1920 р. стан мисливства у Галичині став дещо покращуватися, чисельність дичини за 1928р. збільшилася не суттєво. Згідно статистичних даних у 1928р. по Станіславському воєводстві (в державних лісах) нараховувалося: оленів – 1289, козуль – 1635, ведмедів – 128. вовків – 213, диких кабанів – 1189, рисів – 86 і 132 диких коти. Тобто на одного вовка приходилося тільки 6 оленів, або 19 голів всіх копитних.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Шадура М.В., Шейгас І.М., Гунчак М.С., Шадура А.М., Мироненко М.О. Книга мисливця. «Атлас», Львів, 1998. – 197с.
2. Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – s.602
3. Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – s
4. Świętorzecki B. Myśliwstwo na Kresach Wshodnich w ostatnim stuleciu 1850-1936.Szkic historyczny. - Malinowszczyzna, 1936. – s.1-98.
5. Kalendarz Mysliwski na 1929 rok. Pod red. Ejsmonda J. – Warszawa, 1929.
6. Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – 89 s.
7. Хоєцький П.Б. Організація та розвиток мисливського господарства в Україні // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2 с - 14

SOCIETY RELATION TO PREDATORS IN GALICIA IN THE TIMES OF AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE AND POLAND

M.S. GUNCHAK, O.R. PROTSIV

In this article it is considered the problem of relation to predators in Galicia in the times of Austro-Hungarian Empire and Poland.

Key words: predators, noble game, regulations, laws, hunting.

Гунчак М. С. Відношення суспільства в Галичині до хижаків за часів Австро-Угорської імперії і Польщі / Микола Гунчак, Олег Проців // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю НПП “Гуцульщина”, 18-19 трав. 2012 р. – Косів, 2012. – С. 350 – 353.